

Юрій ШАЙГОРОДСЬКИЙ,
президент Українського центру
політичного менеджменту,
доктор політичних наук

Історія українського конституціоналізму: від суспільно-політичних ідеалів до створення ефективних інститутів*

Українська Конституція як головний документ, що регламентує принципи та організацію народовладдя, взаємодії владних інституцій, суспільства й громадян, а також описує правила функціонування економічної, політичної, соціальної систем, має порівняно нетривалу історію. Крім того, за майже чотирнадцять років з часу прийняття Конституції незалежної України вона вже встигла зазнати змін. Однак історія українського конституціоналізму, яка містить і окремі сторінки інтелектуальних пошуків стратегічного курсу Української держави, і намагання розробити та обґрунтувати власну конституційну модель, і конкретні приклади прийняття конституцій та конституційних актів тощо, налічує вже кілька століть.

Останніми роками в політичних, експертних і громадських колах також тривають серйозні дискусії щодо подальшого вдосконалення Конституції й остаточної формалізації подальшої стратегії розвитку нашої країни. На жаль, впродовж уже практично дев'ятнадцяти років незалежності України наші політики так і не змогли не тільки донести до українців чітку та зрозумілу стратегію розвитку держави і суспільства, а й узагалі сформувати її. Питанням формування стратегічних засад Української держави

на протязі історії нашого народу і взагалі території сучасної України, пошукам української еліти власної моделі розвитку, засад соціально-політичної та економічної систем присвячена ґрунтовна фахова праця кандидата історичних наук М. Томенка, що містить політологічний аналіз конституційних процесів і в якій запропоновано одну з найцікавіших сучасних концепцій політичного конституціоналізму.

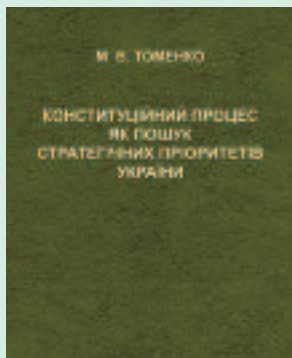
Автор ставить перед собою достатньо складне завдання – вивчити та прояснити роль Конституції в історії українського суспільства й держави, в основних дискусіях навколо історії, сучасності та майбутнього нашої країни. На основі широкої джерельної бази та із залученням новітніх наукових підходів і теорій він обґрунтовує концепцію політичного конституціоналізму як цілісної системи, що описує та інтерпретує конституційні процеси з погляду історико-політичних і культурних традицій українського народу, а також у контексті світового та вже набутого українського досвіду. Не оминаючи наявної на стик політичних та юридичних наук концепції «політичної доцільності», яка в деяких дослідженнях дістала назву політичного конституціоналізму, М. Томенко пропонує власний і, можливо, продуктивніший і обґрунтованіший погляд. Тому, згадуючи цю концепцію з наведеними конкретними прикладами, автор монографії заперечує її як єдино

можливу чи вірну в політологічному аналізі конституціоналізму.

Для автора політичний конституціоналізм є набагато ширшим за кон'юнктурні підходи, зокрема політичну доцільність. Усі розділи монографії присвячені ретельному аналізу наявних в українській історії та світовому досвіді традицій, які можуть справляти чи справляють вплив на сучасні конституційні процеси. Такий аналіз дає змогу М. Томенку дійти нетривіальних висновків щодо ефективності (неефективності) чинних конституційних норм, що можуть вступати в суперечність із глибинними українськими традиціями, менталітетом українського народу. Водночас, автор знаходить і вказує на ті традиції і цінності нашого народу, які на сучасному етапі розвитку Української держави певним чином гальмують її подальший прогресивний розвиток.

У цьому контексті заслуговує на увагу зосередженість автора на вивченні інституційної ефективності. У підходах до розуміння інститутів М. Томенко загалом дотримується концепції сучасного неінституціоналізму, що розглядає інститути як системи відносин. Саме тому є дуже цікавим авторський аналіз Конституції як суспільно-політичного та правового інституту. Досліджуючи ефективність інститутів, автор доходить висновку, що в історії української політико-правової думки та держави Конституція розглядалася здебіль-

Рецензія

* Рецензія на монографію:
Томенко М. В. Конституційний процес як пошук стратегічних пріоритетів України. – К., 2010.

шого як політико-ідеологічний документ. На певному етапі конституціоналізму це було досить ефективним, адже давало змогу консолідувати зусилля навколо об'єднання інтелектуальної еліти, обґрунтування незалежності України, її права на власне державне утворення, самостійну соціально-політичну та економічну системи. Не можна не погодитися з автором, що нині конституціоналізм потребує посилення власної саме інституційно-правової складової. Сьогодні вже не викликає сумнівів, що використання інституту Конституції лише в політичному сенсі з паралельним нехтуванням його правової основи та відповідальності й призвели до кількох конституційних криз, останню з яких Україна переживає нині.

У запропонованій науковій праці вдало поєднані окремі напрацьовані юридичної, політичної та історичної наук. На науку права автор спирається під час подання та обґрунтування категоріального ряду, за допомогою якого відбувається поданий аналіз. Чіткі терміни юриспруденції в політологічному аналізі дають можливість зрозуміти логіку дослідження та підтверджують достовірність його висновків. Здобутками політичної науки автор користується протягом усього дослідження, що особливо проявляється в його захопленні інституціоналізмом. Історична наука також позначилася в окремих частинах праці, де послідовно наводяться цікаві факти українського конституційного процесу. У роботі проаналізовано основні консти-

туційні проекти, які хоча й здебільшого не були втілені в життя, але яскраво демонстрували погляди українських інтелектуалів на сучасність і майбутнє України. Не зупиняючись на цьому, М. Томенко пропонує розглядати конституційний процес у контексті історичних традицій нашого народу, його національних і соціальних прагнень, уподобань, менталітету, напрацювань української еліти тощо. Усе це в поєднанні із сучасними напрацюваннями політичної науки дає авторові змогу вибудувати власну чітку, логічну й системну концепцію політичного конституціоналізму, яка є цікавим і ґрунтовним продовженням інтелектуальних дискусій щодо найоптимальнішої конституційної моделі України.

Україна в Європі: досвід наукового пізнання*

Юрій ЛЕВЕНЕЦЬ,
доктор політичних наук,
директор Інституту політичних
і етнопольових досліджень
імені І. Ф. Кураса НАН України

Становлення України як самостійної та незалежної держави значно активізувало вітчизняні наукові дослідження трансформаційних перетворень і сучасного суспільства загалом. Перед науковцями постали невідкладні завдання, розв'язання яких уможлиблює дослідження проблем державотворення й оптимального входження нашої держави до системи міжнародних координат, вивчення чинників, що детермінують формування власного місця в нинішній Європі та в світі.

Монографію «Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього» цілком слушно віднести до праць саме такого роду. Уважне знайомство з текстом засвідчує: це – помітний науковий доробок у сфері осмислення розвитку України в ми-

нулому. Монографія розкриває також проблеми входження нашої держави у сучасну добу, утвердження її в колі європейських держав і народів. Вихід цієї солідної праці є результатом плідного співробітництва фахівців Інституту європейських досліджень НАН України з науковцями інших академічних установ, дослідницьких центрів і вищих навчальних закладів. Підготовці й виходу монографії передували ретельне вивчення, глибокий аналіз, дослідження зазначеної проблематики й апробація результатів на засіданнях «круглих столів».

У рецензованій праці відзначається, що нині Україна переживає складний і неоднозначний період розвитку. Лише ґрунтовний аналіз, здійснений на широкому історич-

Рецензія

* Рецензія на монографію: Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього / За заг. ред. А. І. Кудряченка. – К.: Фенікс, 2009. – 544 с.